

Yeni mədəniyyət siyasətinin yaradıcısı

Azərbaycan xalqı bəşər tarixinə qüdrətli şəxsiyyətlər bəxş etmişdir. O, nadir tarixi simalar sırasında böyük əzəməti, tükənməz qətiyyəti, dərin fəlsəfi təfəkkürü, ensiklopedik biliyi ilə seçilən müstəqil Azərbaycanın memarı və qurucusu Heydər Əliyevin xüsusi yeri vardır.

Danılmaz bir həqiqətdir ki, Azərbaycanın ən yeni tarixinin bütöv bir dövrü ulu öndər Heydər Əliyevin şərfli adı, möhtəşəm və alovlu fəaliyyəti ilə birbaşa bağlıdır. Çünki bu dövrün özünü məhz Heydər Əliyev yaratmışdır. O, var qüvvəsini Azərbaycanın yüksəlişinə həsr etmiş, respublikamızın hər yerində nəhəng quruculuq işlərinin təşəbbüs-karı olmuşdur. Bütün digər sahələrdəki kimi, onun dahiyənə uzaqqörənliyi, mükəmməl bilik və bacarığı mədəniyyət sahəsində də dərin və silinməz iz qoymuşdur. Mübaligəsiz demək olar ki, ümummilli lider yeni mədəniyyət siyasətimizin banisidir. Çox səmərəli təcrübə sübut edir ki, Heydər Əliyev tərəfindən əsas qoyulan müstəqil Azərbaycanın mədəniyyəti ölkə başçısı cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilərək yeni dövr üçün zənginləşdirilir və inkişaf etdirilir.

Əvvəlcə mədəniyyət siyasəti anlayışına və fenomeninə diqqət yetirək. Yaxşı bəllidir ki, Azərbaycanda yeni müstəqil dövlətin qurulması siyasi, sosial-iqtisadi və hüquqi səbəblərdən baş verən çox ciddi, irimiqyaslı islahatlarla müşahidə olunurdu. Baxmayaraq ki, mədəniyyət rəsmi olaraq islahat sahəsi olunmamışdı, burada da bir çox dəyişikliklər baş verirdi. Əgər yaxın keçmişdəki, yeni SSRİ dövründəki və indiki mədəniyyət siyasətinin məqsəd, prinsip və əsas xüsusiyyətlərini müqayisə etsək, göz önündə olduqca maraqlı və çox ziddiyyətli bir mənzərə yaranar. Həminin yaxşı yadındadır ki, Sovet İttifaqında, hər bir totalitar dövlətdə olduğu kimi, mədəniyyət, əsasən, hakim partiya – dövlət dəyərlərinin insanların şüuruna yeridilmə aləti kimi başa düşülürdü. Onun köməyi ilə mövcud icimai-siyasi quruluş möhkəmləndirilirdi. Bu cür münasibət isə kommunist-ideoloji yönümlülük, mədəni və bədii dəyərlərə sinfi yanaşma, yaradıcılıq prosesinə bilavasitə müdaxilə, mədəniyyət siyasətinin məqsədlərinin inzibati-amiranə, yəni məcburi metodlarla həyata keçirilməsi ilə fərqlənən bir mədəniyyət siyasətinin möhkəmlənməsinə səbəb olurdu. Müstəqilliyimizin ilk çağlarında ölkəmizin mədəni həyatında dəyişikliklər hələ ki, çox az idi. Bir qədər sonra digər sahələrdə olduğu kimi, mədəniyyətdə də qatma-qarışıqlıq, qeyri-müəyyənlik, bir çox mənfəi meyillər müşahidə olunur və baş alıb gedirdi. Bir tərəfdən anarxiya kimi başadüşülən azadlıq, digər tərəfdən qeyri-peşəkar rəhbər şəxslərin mədəniyyətə çox qərribə, hətta primitiv yanaşması, məsələn, onlar tərəfindən Qərb mədəniyyətinin, incəsənətinin bizə, guya, tamamilə yad olması və lazımsızlığının bəyan

edilməsi, bu sahənin normal inkişafının qarşısını alır, çağdaş Azərbaycan mədəniyyətini ümumsivil məcradan təcrid edərək ona böyük zərbələr vururdu, bununla da rəqabət bacarığını azaldırdı.

Ümumiyyətlə, demək olar ki, o mərhələdə düşünülmüş mədəniyyət siyasəti yox dərəcəsinə idi. Nəhayət, 1993-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin siyasi rəhbərliyə qayıtması ilə bağlı olaraq, vəziyyət köklü şəkildə dəyişdi. Sürətlə başlanan demokratikləşmə prosesləri, cəmiyyətin düzgün istiqamətdə inkişafı mədəniyyətin yenilənməsinə qaçılmaz edən amillərə çevirir. Məhz demokratik, dünyəvi və hüquqi dövlətin formalaşması şəraitində yeni mədəniyyət siyasətinin təşəkkül tapması, onun məqsəd və prinsiplərinin dəqiqləşməsi, müasir tələblərə cavab verməsi çox vacib və təxirəsalınmaz problemlər sırasına daxil edilir. Xüsusilə qeyd edək ki, Azərbaycanın əbədi lideri Heydər Əliyevin mədəniyyət məsələlərinə müstəsna əhəmiyyət verməsi məmləkətimizin ən sivil ölkələr sırasına qatılmasının əsas səbəbləri kimi qiymətləndirilməlidir. Şübhəsiz, müasir dünyanın heç bir dövlət başçısı bu nəhəng şəxsiyyət qədər mədəniyyətə, incəsənətə qayğı, diqqət və maraq göstərməmişdir. Onun bu sahəyə bağlı düşünülmüş, ardıcıl, gərgin fəaliyyəti, doğma mədəniyyətə xidməti heç vaxt unudulmayacaq.

Çox önəmlidir ki, elmi cəhətdən əsaslandırılmış mədəniyyət siyasəti mədəni inkişafın ardıcılıq, varislik, millilik, orijinallıq, Azərbaycan xalqının təkrarsız mədəniyyət genofondundan saxlanılması, eyni zamanda, açıqlıq və demokratiklik ideyalarını təbliğ edir və fəal şəkildə həyata keçirir. Ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə müasir dünya elmində və praktikasında mövcud olan bir sıra modellər sırasından mədəniyyətlərin dialoqu modeli seçilərək ölkəmizdə qəbul edilir. Həmin model Azərbaycanın tərəf-müqabili qismində ümumdünya mədəni prosesdə iştirakına əsaslanır və respublikamızda optimal sosiomədəni dinamikanın dəstəklənməsinə imkan yaradır.

1993-2003-cü illər ərzində yeni mədəniyyət siyasətinə uyğun olaraq, dövlət tərəfindən çoxsaylı və mühüm əhəmiyyətli işlər görülmüşdür. O cümlədən, dahi Füzulinin 500 illiyinin, “Kitabi-Dədə Qorqud”un 1300 illiyinin, Azərbaycanın görkəmli mədəniyyət xadimlərinin yubileylərinin təntənəli qeyd edilməsi, Ümumdünya İnkişaf Bankı tərəfindən Azərbaycana üç unikal milli abidəmizin – Şirvanşahlar sarayının, Şəki xan sarayının, Möminaxatın türbəsinin rekon-

truksiyası üçün böyük məbləğdə pul vəsaitinin ayrılması, vaxtilə bütün müsəlman Şərqişində müqəddəs ziyarətəgah kimi tanınan Bibiheybət məscidinin yenidən tikilməsi, gözəl filarmoniyamızın bərpa, vokalçıların Bülbül adına beynəlxalq müsabiqələrinin və kinofestivalların keçirilməsi, dünyanın ən məşhur musiqiçilərinin konsertlərinin təşkil edilməsi, ənənəvi milli bayramlarımızın elliklə qeyd olunması, Bakı şəhərinə onun sivil simasının qaytarılması, əlbəttə, bu siyahı davam etmək mümkündür, mədəniyyətə dövlət tərəfindən diqqətin dəfələrlə artırılması parlaq təzahürüdür və ilk əvvəl dahi Heydər Əliyevin adı ilə bilavasitə bağlıdır.

Bu və digər faktları nəzərə alaraq, tam qətiyyətlə demək olar ki, suveren Azərbaycan Respublikasında mədəniyyət siyasətinin özül prinsipləri məhz onun rəhbərliyi ilə müəyyənləşib. Yeni elmi əsaslandırılmış həmin siyasət açıq demokratik cəmiyyət ideyasını təbliğ edir və fəal həyata keçirilir. Dövlətimizin mədəniyyət siyasətinin işlənilməsi və hazırlanmasında çox nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar olan UNESCO və Avropa Şurası tərəfindən bəyan olunan və inkişaf etmiş ölkələr tərəfindən artıq uzun illər ərzində həyata keçirilən mədəniyyət siyasətinin məqsədləri və prinsipləri əsas istiqamət kimi götürülür.

Dövlətin tam, bütöv rəsmi siyasəti və onun konkret bir qolu olan mədəniyyət siyasəti arasında həmişə müəyyən bağlılıq var. Demokratik dövlətdə isə mərkəzi hakimiyyət “Cəmiyyətin inkişafı nəticəsində yaranan mədəni tələbatların formalaşdırılması və təmin edilməsinə, həm də dövlətin mədəniyyət siyasətinin həyata keçirilməsinə cavabdehdir. O, bu səmtə qarşıya qoyulan son məqsədləri müəyyən etməli və mövcud vəsaiti bölüşdürməlidir. Onun vəzifəsi icimai tələbatların üzə çıxarma mexanizmini yaratmaq, həmin sahəyə aid olan bu və digər görülən işlərin nəticələrini yoxlamaq, mədəniyyətin yeni sahələrində eksperimentləri müdafiə etmək, nəhayət, ümumi təkamül üçün çox əhəmiyyətli olan beynəlxalq kooperasiyanı dəstəkləməkdir”. Demokratik və inkişaf etmiş ölkələrə inteqrasiya olmaq yolunda addımlayan Azərbaycan da özünə bu istiqaməti seçərək, həmin ölkələrdə artıq çoxdan dövlət tərəfindən mədəniyyətin inkişafına təbii edilən prinsipləri qəbul edib. Şübhəsiz, müxtəlif sivil ölkələrdə mədəniyyət siyasətinin modelləri başqa-başqadır. Çünki hər bir dövlət öz ənənələrinə, dəyərlərinə münasib olan, üstün tutulan mədəni, estetik və bədii normalardan irəli gələn bir strategiya müəyyənləşdirir. Lakin bütün demokratik ölkələrdə vahid, universal mədəniyyət siyasətinin olmasına baxmayaraq, onlar üçün UNESCO-nun keçirdiyi bütün müşavirə və konfranslarda daim bəyənən, qəbul edilən və dəstəklənən ümumi məqsəd və prinsiplər mövcuddur. Məhz bu məqsəd

va prinsiplər Azərbaycanda Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında gerçəkləşdirilən yeni mədəniyyət siyasətinin özülünü təşkil edərək, qloballaşma şəraitində milli mədəniyyətin bir tərəfdən eyniyyətinin saxlanılmasını, digər tərəfdən isə onun dünya mədəniyyətləri ilə qarşılıqlı əlaqəsini təmin edir.

Əlbəttə, mədəniyyət siyasətinin prinsip və məqsədlərini effektiv reallaşdırmaq üçün ilk növbədə, düşünülmüş, hüquqi baxımdan mükəmməl və müasir tələblərə cavab verən qanunvericilik tələb olunur. Çox önəmlidir ki, ulu öndər Heydər Əliyevin prezidentliyi dövründə bu sahədə səmərəli iş aparılıb və nəticədə 17 qanun qəbul edilib. Fərqli haldır ki, bunlardan qüvvədə olan 15 ən mühüm qanun 1995-2000-ci illər ərzində, yəni I çağırış Milli Məclisin fəaliyyəti dövründə parlamentin mədəniyyət məsələləri daimi komissiyası tərəfindən hazırlanıb, qəbul edilib və ölkə Prezidenti tərəfindən imzalanıb. Məsələn, 1998-ci ildə “Mədəniyyət haqqında”, “Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması haqqında”, “İnformasiya azadlığı haqqında”, “Şəhərsalma haqqında”, 1999-cu ildə “Milli arxiv fondu haqqında”, “Muzeylər haqqında”, 2000-ci ildə “Nəşriyyat işi haqqında” qanunlar qəbul edilib.

II çağırış Milli Məclisin fəaliyyətinə isə “Azərbaycan Respublikasının dövlət dili haqqında” və “Azərbaycan folkloru nümunələrinin hüquqi qorunması haqqında” qanunlar qəbul olundu. Həmin qanunları hazırlayarkən, onların inkişaf etmiş ölkələrin standartlarına və təcrübəsinə, eyni zamanda, Azərbaycanın gerçəkliyinə, müvafiq reallıqlarına və xüsusiyyətlərinə uyğunluğu məsələsi əsas şərt kimi götürülüb.

Mədəniyyət siyasətinin ən prioritet hissəsi olan milli özünəməxsusluq probleminə gəldikdə isə söhbət, ilk növbədə, milli irsin mühafizəsi haqqında getməli və burada da bir çox pozitiv dəyişikliklərin, ciddi irəliləyişlərin mövcudluğu xüsusi vurğulanmalıdır.

O dövrdə Azərbaycan 5 mühüm beynəlxalq konvensiyaya qoşulub və onlar Milli Məclisdə ratifikasiya olunub. Həmin konvensiyalar aşağıdakılardır: “Silahlı münaqişələr zamanı tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması haqqında” “Ümumdünya mədəniyyət və təbiət irsinin mühafizəsi haqqında”, “Mədəni dəyərlərin qeyri-qanuni aparılmasının və onların üzərində mülkiyyət hüququnun başqasına verilməsinin qadağan edilməsinə və qarşısının alınmasına yönəldilən tədbirlər haqqında”, “Oğurlanmış və qeyri-qanuni aparılmış mədəni dəyərlər haqqında” və “Mədəniyyət haqqında” Avropa konvensiyalarıdır. Azərbaycan bu konvensiyalara heç də formal olaraq qoşulmayıb. Dövlətimizin bu məsələlərlə bağlı siyasəti məhz beynəlxalq konvensiyaların normativlərinə söykənir. Məsələn həmin konvensiyaların müddəaları müvafiq qanun-

larda, konkret olaraq “Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması haqqında” Qanunda əks olunur.

Yeni mədəniyyət siyasəti modelinə görə, Azərbaycan cəmiyyətinin bütün təbəqə və qruplarının mədəni tələbatlarının, yaradıcı imkanlarının ən geniş spektrinin əks olunması artıq mümkündür. Bunu Azərbaycanda “üçüncü sektorun” fəal formalaşması və əhəmiyyətli dərəcədə mədəniyyət sahəsini zənginləşdirməsi sübuta yetirir. Çox yaxşı haldır ki, 1993-2003-cü illərdə ölkəmizdə 70-dən artıq mədəniyyət problemləriylə məşğul olan qeyri-hökumət təşkilatı, müəssisə və assosiasiyası qeydiyyatdan keçərək, qanuni şəkildə fəaliyyət göstərirdi. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında da son dərəcə aktual olan bu problemə böyük diqqət yetirilir. Burada həmin problemlə bağlı bütün lazımı informasiya, ən yeni məlumat toplanır, təhlil olunur. Onların əsasında məqalələr, kitabçalar, sanballı monoqrafiyalar hazırlanır, proqramlar tərtib edilir, ixtisasartırma kurslarında mühazirələr oxunur. Heç bir şübhə yoxdur ki, DİA-nın suveren Azərbaycanın mədəniyyət siyasətinin formalaşmasında və həyata keçirilməsində əhəmiyyətli payı var.

Yuxarıda göstərilən fakt və məlumatlar bir daha təsdiqləyir ki, 1993-2003-cü illərdə Azərbaycanın milli mədəniyyət siyasətinin yeni modelinin formalaşması və gerçəkləşməsi yalnız ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında müəyyənləşdirilmiş, mədəniyyətlərarası qarşılıqlı təsirlərin gedişində müsbət innovasiyaların qəbul edilməsinə, eyni zamanda, qloballaşma şəraitində Qərbin mədəni ekspansiyasına düşünülmüş əks-təsirin göstərilməsinə, mədəniyyətimizin intensiv inkişafına və onun təkrarsız simasının itirilməsinə yönəldilmişdir. Azərbaycanın “yumşaq gücü”nün əsasını və qeyri-maddi mənbəyini təşkil edən həmin mədəniyyətin yüksək səviyyəyə çatdırılmasının başlıca şərti olan, düzgün, müasir tələblərə cavab verən mədəniyyət siyasətinin sütunları ölkə Prezidenti İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyeva tərəfindən daha da möhkəmləndirilərək milli identikli-yimizi qorumaq şərti ilə dünya mədəni birliyinə inteqrasiya olunmağımızda məxsusi rol oynayır və ölkənin cəlbədiciliyinin artırılmasında, müsbət imicinin möhkəmləndirilməsində mühüm əhəmiyyətli vasitə qismində çıxış edir.

Nigar ƏLƏKBƏROVA,
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının
kafedra müdiri, professor